

Twintig jaar Expertisecentrum Europees Recht: 'Never a dull moment'

Een interview met oprichter Ivo van der Steen die afscheid neemt van het ECER

Ivo van der Steen begon zijn carrière bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken in 1998 als secretaris van de Interdepartementale Commissie Europees Recht. In 2000 nam hij het initiatief tot oprichting van het Expertisecentrum Europees Recht ([ECER](#)). Het ECER was vanaf het begin bedoeld om de kerndepartementen te ondersteunen op het gebied van het Europees recht en om die expertise binnen de centrale overheid te bevorderen. Dat was belangrijk om een consistente behandeling van Europeesrechtelijke vraagstukken te realiseren.

Nu, twintig jaar na oprichting van het ECER, zwaait Ivo af om van een welverdiend pensioen te gaan genieten. Op 1 oktober is Ann-Marie Kühler bij het ECER begonnen als zijn opvolger. Een mooi moment om samen terug te blikken op zijn ervaringen als hoofd van het ECER en op spraakmakende momenten uit de (inter)departementale wereld van het Europees recht. En tegelijkertijd ook een goede gelegenheid om vooruit te kijken vanuit het ECER en om te bezien welke belangwekkende Europeesrechtelijke ontwikkelingen in elk geval relevant zullen blijven voor een ieder die werkzaam is in dit prachtige vakgebied.

Ivo en Ann-Marie hebben elkaar schriftelijk geïnterviewd. Op 4 december 2020 zal ook op digitale wijze nader worden stilgestaan bij de pensionering van Ivo tijdens een [afscheidswebinar](#) met het thema "Loyale samenwerking binnen de EU". Meer informatie over het webinar en de wijze van aanmelding is verkrijgbaar via djz-ecer@minbuza.nl

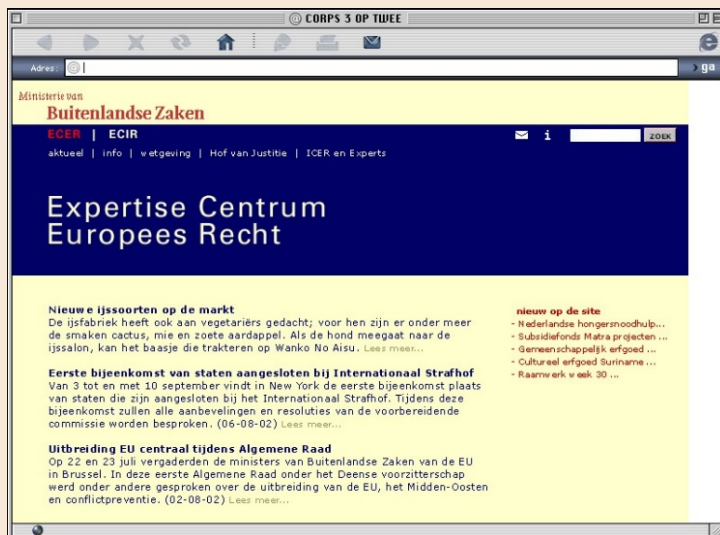
Terug naar de oprichting van het ECER...

Waarom een Expertisecentrum Europees Recht?

Ivo van der Steen gaat terug naar eind jaren negentig: Er waren eigenlijk twee aanleidingen. Heel concreet bestond behoefte om de adviezen en handleidingen van de Interdepartementale Commissie Europees Recht (ICER) toegankelijk te maken voor de medewerkers van de departementen. De ICER was in 1998 opgericht naar aanleiding van de zgn. [Securitel-uitspraak](#) van het EU-Hof. Die uitspraak had tot gevolg dat allerlei nationale technische eisen ongeldig waren omdat ze niet eerst waren voorgelegd aan de Europese Commissie. Die notificatieplicht stond in een EU-richtlijn, maar die was onderin een la verdwenen. Dat was politiek heel pijnlijk. De ICER heeft ervoor gezorgd dat zo iets niet nog eens kon gebeuren.

In een papieren vorm bestond het Expertisecentrum Europees Recht vanaf 2000. Toen publiceerden we een boekje met namen en contactgegevens van EU-rechtelijke experts binnen de departementen, met vermelding van hun specifieke deskundigheden. Maar zo'n boekje raakt snel kwijt en het actualiseren moest gemakkelijker worden gemaakt. Publicatie van deze kennisbronnen op een website lag voor de hand.

Daarom werd in 2003 het ECER in zijn huidige opzet gelanceerd om bredere aandacht binnen de kerndepartementen te besteden aan de ontwikkelingen op het gebied van de Europese rechtspraak en wetgeving. Steeds meer ambtenaren raakten betrokken bij het Brusselse proces van besluitvorming op allerlei terreinen. Niet alleen beleidsmedewerkers, maar ook juristen wisten vaak niet hoe het eraan toe ging in Brussel en wat er speelde bij het EU-Hof in Luxemburg. Wij wilden als het ware bij al die medewerkers op het bureau gaan zitten om ze bij te praten over de spelregels en nieuwe ontwikkelingen.

Proefprint eerste ECER website homepage uit 2002

We gingen dat doen door het opzetten van een website, het versturen van nieuwsbrieven, het organiseren van seminars en cursussen. De insteek was vanaf het begin: kennisoverdracht aan niet-juristen op een niet-juridische, begrijpelijke manier. Ik denk ook dat we daar goed in geslaagd zijn.

We waren er voor de nieuwkomers ("Help, waar gaat dit over?!"), voor de gevorderden ("Vertel, hoe zat het ook al weer?") en de experts ("Waar kan ik dit stuk vinden?"). En dat is nog steeds onze leidraad.

Ivo's tijd bij het ECER...

Wat zijn voor jou de meest gedenkwaardige successen van het ECER?

Ik denk dan aan twee thema's in het bijzonder. Ten eerste hebben wij vanaf het begin veel aandacht besteed aan de totstandkoming van de EU-Grondwet. Uiteindelijk is daar in 2009 het Verdrag van Lissabon uit voortgekomen. Een paar dagen voor de inwerkingtreding daarvan hebben we als ECER een groot congres georganiseerd. Er was een enorme behoefte aan informatie, ook buiten de departementen om. Aangezien wij de eerste waren die in Nederland een congres over het Verdrag van Lissabon organiseerden, waren we binnen de kortste keren

uitverkocht en kregen we, laat ik het zo zeggen, ongebruikelijke pleidooien 'bovenlangs' om toch toegelaten te worden. Het was een groot succes en daarmee bevestigde het ECER zijn reputatie als deskundige kennisbron over het nieuwe verdrag.

Als tweede denk ik aan het EU-Voorzitterschap dat Nederland in 2016 bekleedde. Ook daarvoor bestond een grote behoefte aan informatie over het functioneren van de EU-instellingen en de spelregels voor de besluitvorming over EU-wetsvoorstellen. We hebben daarover een flink aantal seminars georganiseerd en een speciaal onderdeel van onze website opgetuigd. Op die manier hebben we veel Nederlandse deelnemers aan het Brusselse proces kunnen ondersteunen.

Welke voornaamste en meest belangwekkende interdepartementale Europeesrechtelijke ontwikkeling (en) zie jij als je terugblijkt op afgelopen jaren?

Het besef binnen de departementen dat 'het beleid' niet zonder een goed samenspel met de EU-juristen kan, is inmiddels als een natuurlijk gegeven ingedaald in de departementen. Dat is de grote winst van de afgelopen jaren. Dat was in het begin wel anders. Toen was het nog nodig om een club op hoog niveau te hebben onder voorzitterschap van twee DG's om alle neuzen dezelfde kant op te krijgen.

Je hebt in de loop der jaren heel veel over Europees recht geadviseerd. Op welk onderwerp kijk je met het meeste plezier terug?

Dat is toch wel het terrein van de externe betrekkingen, zeg maar de buitenlandse zaken van de EU. Niet alleen omdat ik hier bij BZ zat, maar ook omdat alle departementen vroeg of laat tegen dit ingewikkelde rechtsgebied aanlopen. Dat komt omdat ook de EU vaak internationale afspraken wil maken op hun beleidsterrein. En dan wordt er aan alle kanten aan het tafellaken getrokken. Daarover worden ook heel veel procedures gevoerd bij het EU-Hof. Dat is altijd enerverend. En dan druk ik me nog beleefd uit.

En als oude liefde wil ik noemen de EU-coördinatie van de socialezekerheidsstelsels van de lidstaten. Dit zijn de regels die ervoor zorgen dat iemand die in verschillende EU-landen heeft gewoond en gewerkt een uitkering of pensioen kan krijgen. Dat is een uitzonderlijk ingewikkeld rechtsgebied waar grote financiële en dus ook politieke belangen een rol spelen. Tegelijk is dit oudste rechtsgebied van de EU voor miljoenen mensen van levensbelang. Het maakt dat de EU heel dicht bij de burgers staat. Ik heb ook nog steeds een beeldje van een mijnwerker op mijn bureau staan. Gekregen van een groep Limburgse koempels die vermalen werden tussen de Duitse, Belgische en Nederlandse uitkeringswetten. Gelukkig kunnen juridische obstakels in zo'n Europees grensgebied vaak worden overbrugd door EU-wetgeving. Dit laat duidelijk zien dat achter iedere EU-regel een EU-burger staat. Dat is voor mij persoonlijk eigenlijk de leidraad geweest in mijn hele professionele carrière.

Ivo's passie voor het Europees recht...

Wat is er zo leuk aan Europees recht dat je daar zo lang en intensief mee bezig kunt zijn?

Laat ik het zo zeggen: 'never a dull moment'. Het is een heel dynamisch rechtsgebied, dat iedere dag verrassingen en nieuwe perspectieven kan bieden. Over het algemeen zijn flexibele oplossingen binnen de kaders van de EU-verdragen mogelijk. En omdat er bij het smeden van compromissen soms ook een bijzondere manoeuvre wordt gemaakt die dan wordt voorzien van het etiket 'geen precedent'. De kunst is dan die eerdere non-precedenten uit de kast te halen op het moment dat de Brusselse machine weer dreigt vast te lopen.

Wat vind jij het meest memorabele arrest van het EU-Hof in de afgelopen 20 jaar?

Dat was toch wel het negatieve advies in 2014 van het EU-Hof over het ontwerpverdrag over de toetreding van de EU tot het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM), [adviesprocedure 2/13](#). Die toetreding is verplicht omdat dat in de EU-verdragen staat. Er was een paar jaar intensief onderhandeld over de afspraken met de andere landen die partij zijn bij het EVRM. Toen iedereen akkoord was, zei het EU-Hof in een fundamenteel advies: we willen niet dat het mensenrechtenhof in Straatsburg het laatste woord krijgt over de EU-regels en praktijken. Terwijl dat nu juist de bedoeling was geweest van de hele operatie. Inmiddels zijn we tien jaar verder en zit er nog weinig schot in de toetreding.

Ben je het wel eens oneens met het EU Hof?

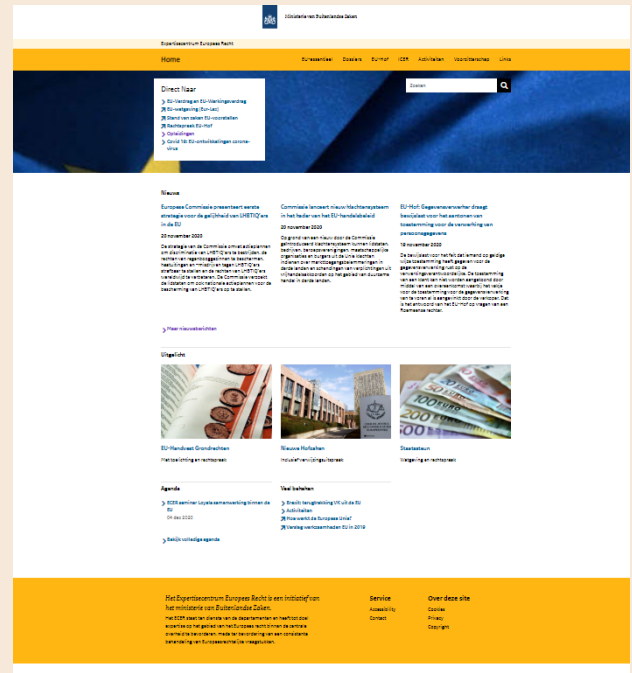
Jazeker, het zou raar zijn als dat niet zo zou zijn. Ik denk aan het EVRM-advies uit 2014 en aan het Achmea-arrest uit 2018 ([C-284/16](#)), waarin het EU-Hof arbitrage-afspraken in bilaterale investeringsovereenkomsten tussen EU-landen onverenigbaar verklaart met de EU-verdragen. Die beide uitspraken veroorzaakten als het ware een systeemaardbeving. Ze zijn verklaarbaar vanwege de principiële insteek om als EU-Hof het laatste woord te willen hebben over de precieze uitleg van het EU-recht. Maar juist op deze twee gebieden was een andere uitkomst mogelijk (en wenselijk) geweest.

In 2019 wees het EU-Hof een arrest ([C-395/17](#)) waarin Nederland een rekening van meer dan 25 miljoen euro gepresenteerd kreeg omdat de douane-autoriteiten van Curaçao en Aruba eind vorige eeuw fouten hadden gemaakt. De Duitse douane had zitten slapen, Nederland wist van niets, en de Europese Commissie had jaren niet naar de zaak omgekeken. Maar het EU-beginsel van loyale samenwerking bracht volgens het EU-Hof mee dat Nederland toch maar het bonnetje moest betalen. Dat vond ik toch wel heel onrechtvaardig.

De toekomst van het ECER, de EU en Ivo zelf...

Ontbreekt er volgens jou iets in de EU-Verdragen?

Laat ik voorop stellen: Ik ben altijd heel terughoudend geweest als het gaat om uitbreiding van de EU-bevoegdheden. Maar ik wil wel pleiten voor een slagvaardigere bescherming van de rechtsstaat. We kunnen niet toelaten dat landen de principes van de rechtsstaat met voeten treden en in feite een lange neus naar de EU maken. Zo zijn we destijds niet getrouwd. En als ik nu naar de coronacrisis kijk dan denk ik dat we op het gebied van de volksgezondheid nog wel een paar stappen kunnen zetten om op EU-niveau slagvaardiger te kunnen optreden.

ECER website in 2020

Heb je nog tips voor het ECER en de gebruikers?

We hebben de laatste tijd minder [seminars](#) kunnen organiseren. Dat is jammer, want de behoefte om elkaar te ontmoeten en te discussiëren is onverminderd groot. Dus als het weer kan, moet dat weer worden opgepakt. En met een gezellige nazit.

Tegen de gebruikers zou ik willen zeggen: blijf altijd over je schutting heen kijken. Wat gebeurt er in de andere tuintjes van de EU? Dat verbreedt je blikveld en je leert dat de problemen op je eigen beleidsterrein zich ook voordoen op andere terreinen. Daar kun je inspiratie uit putten.

Waar ben je het meest trots op als het gaat om het ECER?

Dat het ECER is uitgegroeid tot een sterk merk met een enorme goodwill. Dat is

dan vooral te danken aan alle mensen die zich de afgelopen twintig jaar hebben ingezet voor het ECER: onze enthousiaste medewerkers en stagiaires. En vooral ook alle inleiders van onze seminars. Ik heb nooit vergeefs aangeklopt bij hen voor een inleiding over de ontwikkelingen op hun vakgebied. Daar hebben in de loop der jaren duizenden collega's van kunnen profiteren.

ECER nieuwsbrief in huisstijl 2009

Blijf je tijdens jouw pensioen het Europees recht volgen en blijf je dan geabonneerd op de nieuwsbrief van het ECER?

Haha, natuurlijk! Dat is toch de meest gemakkelijke [nieuwsbron](#)! Ik hoorde dat ook vaak van andere gepensioneerden op ons vakgebied dus ik ga het nu met plezier zelf ook zo doen!

Tot slot: Waar en hoe zie jij het ECER over 20 jaar staan?

Oef! Dat is wel een lange tijd. Maar ik weet zeker dat het ECER dan nog bestaansrecht zal hebben. Ik denk trouwens dat je deze vraag beter aan jezelf, als mijn opvolgster, kunt stellen. Jij zal ongetwijfeld nieuwe ideeën inbrengen en op nieuwe ontwikkelingen gaan inspelen. Ik ben blij dat ik bij jou dezelfde gretigheid en nieuwsgierigheid zie die bij mij al die jaren het vuurtje brandend hebben gehouden.

Als boodschap wil ik hier dan ook graag nog een keer het ECER motto aanhalen: "Frappez Toujours!" Daarmee bedoel ik: laat telkens opnieuw zien aan de medewerkers van de departementen dat het ECER er voor hen is en dat ze er hun voordeel mee kunnen doen.

En dan: is er een toekomst voor het ECER zonder Ivo?

Ann-Marie Kühler reageert enthousiast op Ivo's motto : Mais naturellement, Ivo, vanzelfsprekend ga ik daarmee door! Ik wil je bedanken voor het feit dat jij het bestaansrecht van het ECER hebt verankerd tot het punt waar het nu staat. En ik zal met alle energie en passie doorgaan het ECER nog verder uit te bouwen naar een expertisepunt waar de doelgroep blijvend terecht kan voor informatie en vragen over al die actuele en relevante Europeesrechtelijke kwesties die in hun dagelijkse praktijk spelen.

Namens alle collega's en het ECER netwerk bedank ik je voor de altijd prettige samenwerking, jouw inzet en gedeelde expertise in de afgelopen jaren. Het is een eer en genoegen jou te mogen opvolgen. Ik spreek graag met je af dat we – terwijl jij nu welverdiend mag gaan genieten van je pensioen - gewoon jouw gedachtengoed blijven voortzetten en recht zullen blijven doen aan al je inspanningen voor het ECER. En dat we ook in de toekomst met elkaar de kwalitatief hoogwaardige Europeesrechtelijke expertise in het Europeesrechtelijke rijksnetwerk op een toegankelijke en praktische manier hoog blijven houden en desgewenst verdiepen!